

Необхідність законодавчого закріплення представницького характеру парламенту України як однієї з передумов становлення парламентаризму

Л.І. Баликіна
асистент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

У статті наголошується на особливостях парламентарної форми правління та важливості серед них принципу представництва народу, відсутності в Конституції України закріпленого представницького характеру Верховної Ради України, необхідності внесення змін до статті 75 відповідно до наведених аргументів.

В статті отмечены особенности парламентарной формы правления и важность среди них принципа представительства народа, отсутствие в Конституции Украины закрепленного представительного характера Верховной Рады Украины, необходимость внесения изменений в статью 75 согласно приведенным аргументам.

The article points out features of a parliamentary system and the importance of the principle of representation of the people. Emphasizes the absence at the Constitution of codify of representative character of the Verkhovna Rada of Ukraine, and the need to amend Article 75 of the Constitution of Ukraine, according to the arguments.

Ключові слова: парламентаризм, Верховна Рада України, представницький характер парламенту.

Постановка проблеми

Однією з головних особливостей парламентської системи є її тісний зв'язок із принципом народного представництва, що реалізовується через репрезентативний і структурований парламент. Перший крок до представництва більшого кола прав та інтересів громадян у Верховній Раді України було зроблено: прийнято змішану виборчу систему, що дає можливість висувати за мажоритарною системою свої кандидатури позапартійним кандидатам і бути обраними до парламенту. Наступний крок – це законодавче закріплення в Конституції України представницького характеру вищого органу законодавчої влади. Взаємозалежність формування демократичної держави, законодавче закріплення принципу представництва народу та становлення парламентаризму, є прямою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дискусія серед вітчизняних політиків

і вчених стосовно доцільності внесення змін до ст. 75 Конституції України [1] триває досі. У цій статті наведено погляди науковців: В. Журавського, Л. Кривенко, В. Опришка, М. Теплюка та В. Шаповала.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

З приводу необхідності нормативно-правового закріплення представницького характеру Верховної Ради України опубліковано низку наукових статей, але нагальні проблеми сьогодення, виклики глобалізації формують нові завдання, що зумовлюють відповідно новий підхід до вирішення цього питання.

Формулювання цілей статті

Мета статті – зазначення основних особливостей принципу представництва народу та важливості визнання цієї ролі для українського парламенту шляхом закріплення її в конституції країни.

Вклад основного матеріалу дослідження

Досліджуючи інститут парламентаризму та підкреслюючи необхідність становлення його на теренах України вітчизняними та зарубіжними вченими, виокремлюється представницький характер парламенту в політичній організації держави. Обраний курс нашої незалежної країни – побудова демократичної держави, засвідчує, що «виразом представницької демократії є парламент – загальнонаціональний представницький орган влади, який здійснює свою діяльність на постійній основі й має за «титову» функцію законотворення, – аналізує відомий вітчизняний учений В. Шаповал. – Його функціонування є належним лише за умов демократичного політичного режиму. З існуванням такого режиму пов'язане явище парламентаризму, котре засвідчує організацію державного владарювання, для якої характерне визначення провідної або особливої й істотної ролі парламенту» [2]. Посилаючись на думку цього дослідника, підкреслимо важливу роль парламенту в процесі побудови правової, демократичної держави, та саме формування загальнонаціонального «представницького» органу влади. Діюча Верховна Рада України є представницьким органом народу, що впливає з системи виборів народних депутатів, із власне найменування представників «народними депутатами» та принципів діяльності. Однак, виникає логічне питання, чому в Конституції України представницький характер українського парламенту не закріплений. Звертаючись до досвіду країн-сусідів, наголосимо, що в конституціях Російської Федерації та Республіки Білорусь цю особливу роль, притаманну саме парламенту, закріплено. Також, у основних законах таких демократичних країн, як: Франція, Сполучені Штати Америки, Велика Британія – у некодифікованій конституції, Акті про парламенти (1911 р.) закріплено принцип народного представництва, на якому повинна бути «заснована» друга палата [3].

Незважаючи на вищенаведене, доцільно погодитися з тезою відомого юриста

В. Журавського, який, ретельно аналізуючи теоретико-правові аспекти розвитку парламентаризму в Україні на сучасному етапі, пише, що, «говорячи про представницький характер парламенту, слід застерегти від визначення парламенту як єдиного представницького органу» [4, с. 86]. Ця теза є справедливою лише в тому разі, якщо в державі існує один загальнонаціональний орган державної влади, який формується безпосередньо народом [5, с. 87]. Однак, згідно з ч. 1 ст. 103 чинної Конституції України, крім парламенту (Верховної Ради України), шляхом загальнонаціональних виборів формується й інститут глави держави.

До відсутності в Основному законі такого положення, як представницька характеристика парламенту в статті 75, учені відносяться по-різному. Зокрема, на думку В. Опришка [6, с. 55; 7, с. 67], розширення змісту цієї статті повністю відповідає положенню глави другої Декларації про державний суверенітет України 1990 р., де зазначено, що від імені всього народу може виступати лише Верховна Рада України [8]. Цю пропозицію щодо внесення змін до ст. 75 Конституції України підтримує і М. Теплюк, який прямо пов'язує розвиток представницьких аспектів у діяльності парламенту з розвитком принципів демократичної та правової держави і побудовою громадянського суспільства [9, с. 255]. Необхідність доповнення вказаної статті положенням, що Верховна Рада України є єдиним представницьким органом народу, доводить такий визнаний у нашій країні фахівець у галузі парламентського та конституційного права, як Л. Кривенко. Свою позицію вона аргументує тим, що президент є представником не народу, а держави, тому немає підстав для припущення можливості існування двох органів народного представництва (що є небезпечним і шкідливим, оскільки спричиняє виникнення феномена так званого «представницького дуалізму») [10, с. 15-17].

Однак, В. Шаповал висловлює прямо протилежну точку зору щодо внесення змін до ст. 75. На його думку, формулю-

вання, застосоване в Конституції України, є оптимальним як з теоретичної, так і з формально-юридичної точки зору. Адже, по-перше, зміст конституції не дає підстав вважати парламент єдиним представницьким органом народу, а отже, формула, у якій відображається законодавча функція парламенту, не може бути екстрапольована на представницьку функцію, тобто визначення «єдиним представницьким органом державної влади є парламент» – не коректне з точки зору сформованої в Україні системи державної влади. По-друге, як доводить цей автор, не зовсім вдалим є визначення парламенту як «вищого представницького органу», оскільки в цьому разі створюється система «вищих» і «нижчих» органів народного представництва, що відтворює колишню радянську представницьку систему з її субординаційно-ієрархізованим характером. І, нарешті, по-третє, як зазначає В. Шаповал, виборне політичне представ-

ництво пов'язане не з самим парламентом як органом державної влади, а з народними депутатами. Таким чином, представництво парламенту є опосередкованим, і в його основу покладено мандат (мандати) депутатів [11, с. 15].

Висновки

Отже, дискусії з приводу зміни, доповнення ст. 75 Конституції України тривають і точок зору є багато. Доцільно зазначити, що в інших державах на найвищому законодавчому (конституційному) рівні визначається не лише законодавча функція парламенту, а й представницький характер цього органу державної влади. Автор статті вважає, що Україна може використати досвід демократичних країн зі сталою політичною формою управління – парламентаризмом, урахувавши ментальні та політичні українські особливості, та піднятися на щабель вище в демократичному розвитку.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Шаповал В. Від «богословської бесіди монархів» до «національних зборів» / В. Шаповал // «Віче». – 2006. – № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/241/>. – Назва з екрану.
3. Constitution of UK in Russian. Конституционные акты Великобритании [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/uk/uk-----r.htm. – Назва з екрану.
4. Журавський В.С. Український парламентаризм на сучасному етапі : Теоретико-правовий аспект / В.С. Журавський. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. – 248 с.
5. Журавський В.С. Парламент України в системі органів державної влади / В.С. Журавський // Парламентська реформа : теорія та практика. – К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2001. – Вип. 6. – С. 86-96.
6. Опришко В.Ф. Проблеми парламентського реформування як складової державно-правової реформи в Україні / В.Ф. Опришко // Парламентська реформа : Теорія та практика. – К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2001. – Вип. 6. – С. 50-74.
7. Опришко В.Ф. Актуальні проблеми парламентської реформи / В.Ф. Опришко // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (26 червня 2001 р.). – К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2001. – С. 64-80.
8. Декларація «Про державний суверенітет України» від 16 липня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990 р. – № 31. – Ст. 429.
9. Теплюк М.О. Парламент України: Деякі питання вдосконалення конституційного статусу / М.О. Теплюк // Парламентська реформа : Теорія та практика. – К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2001. – Вип. 6. – С. 250-265.

10. *Кривенко Л.Т.* Верховна Рада України / Л.Т. Кривенко. – К. : Ін Юре, 1997. – 170 с.

11. *Шаповал В.М.* Парламентаризм і законодавчий процес в Україні : навч. посібник / В.М. Шаповал [та ін.] ; Українська академія держ. управління при Президентові України. – К. : УАДУ, 2000. – 216 с.